

**UYUŞMAZLIK KONUSU OLAN VE HENÜZ
SINIRLANDIRILMAMIŞ DENİZ ALANLARINA İLİŞKİN
DEVLET YÜKÜMLÜLÜKLERİ**

The State Obligations for the Disputed and Undelimited Marine Areas

*Doç. Dr. Gökhan Güneysu**

Özet: Uluslararası Hukuk'un en önemli konu ve sorunlarından bir tanesi de deniz alanlarının sınırlandırılması meselesidir. Bu mesele, siyasi ve ekonomik yönleri olan karmaşık bir meseledir. Ulusal egemenlik veya egemen haklarla yakından ilgili olduğundan kamuoyunda da ciddi dikkat çeken bir konudur. Bu çalışmanın amacı bu meselenin bir yönünü ele almaktır. Burada sınırlandırmayı nihai olarak sona erdiren bir anlaşma veya karardan önce tarafların, söz konusu uyuşmazlığın konusunu oluşturan deniz alanlarına ilişkin davranış yükümlülüklerini tespit eden BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerinin ortak 3. fıkrası önemli kazanmaktadır. Bu çalışmada bu madde bağlamında ortaya çıkan davranış yükümlülüklerinin ne olduğu ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Uluslararası Deniz Hukuku, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması, BMDHS

* Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü Öğretim Üyesi, gguney-su@anadolu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-1754-953X

Makale Geliş Tarihi: 12.11.2018

Makale Kabul Tarihi: 20.04.2019

Abstract: Disputes concerning the delimitation of maritime areas are fragile problems. The fact that these disputes pertain to areas with huge fossil-energy sources makes the whole delimitation process even more vulnerable and significant. Before these disputes are solved via an agreement or a delimitation Judgment rendered by international courts or arbitral tribunals, States must abide by two separate obligations of conduct stemming from the 3. paragraph common to the 74. and 83. articles of UNCLOS. This paper aims to analyse these obligations.

Keywords: Public International Law, International Law of the Sea, Maritime Delimitation, UNCLOS

GİRİŞ

En az iki devlet arasında uyuşmazlık konusu haline gelmiş deniz alanlarının sınırlandırılması meselesi siyasi, ekonomik ve hukuki yönleri olan karmaşık ve hassas bir problem alan olarak dikkati çekmektedir¹. Bu tür uyuşmazlıklar özellikle deniz alanlarında mevcut kaynaklar ve bu kaynaklara hangi devletin sahip olacağı ile yakından ilgilidir. Sınırlandırmanın, hangi şekilde olursa olsun, sona ermesi ile deniz yatağı ve altındaki mineral kaynaklar ile fosil yakıtlarının hangi devlet tarafından münhasıran çıkartılabileceği karara bağlanmış olacaktır. Bu da önemli bir gelir kaynağının söz konusu devlet için yaratılması anlamına gelir. Günümüzde, Münhasır Ekonomik Bölge veya Kıta Sahaneliğine ilişkin Devlet iddiaları incelendiğinde, 200 civarı deniz alanında çakışan talepler veya hak iddialarıyla karşılaşmaktadır².

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 33. Maddesine göre Devletler uyuşmazlıklarına barışçıl çözümler bulmakla yükümlüdür³. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) Önsöz'üne⁴ göre ise, denizlerde mevcut kaynakların hakkaniyete uygun ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayacak bir hukuki düzenin, karşılıklı anlayış ve işbirliği ruhu içinde yaratılması istenen

¹ Tanaka, *Unilateral Exploration and Exploitation*, s. 315; Yiallourides, *Protecting and preserving*, s. 141.

² BIICL Report, S. 13.

³ Eze, s. 101; *Charter of the United Nations and Statute of International Court of Justice*, 1 U.N.T.S. XVI.

⁴ *United Nations Convention on the Law of Sea*, U.N.T.S., Vol. 1833, s. 3 vd.

ideal bir durumdur⁵. Dolayısıyla ortaya çıkmış ve çıkacak tüm deniz alanları sınırlandırılması uyuşmazlıklarının, hakkaniyete uygun ve verimli kullanımı engellemeyecek biçimde, barışçıl yollar ile çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Barışçıl olmayan yöntemlerin kullanılması böylelikle istenmeyen bir davranış tarzı olarak belirginleşmekte⁶; verimliliği ve hakkaniyeti beraberce sağlamak isteyen bir takım çözümler ise cesaretlendirilmektedir. Ancak, ulusal menfaati çok yakından ilgilendiren bu anlaşmazlık ve uyuşmazlıkların çözülmesi belli bir zaman alabilmektedir. Uyuşmazlığın ortaya çıkmış olmasından nihai olarak çözümlenmesine kadar geçen zamanda, uyuşmazlık tarafı Devletlerin hakları ve yükümlülüklerinin neler olduğu ciddi bir konudur.

Bu konu hakkında hüküm içeren iki anahtar madde BMDHS bünyesinde mevcuttur⁷. Bunlar, 74 ve 83. maddelerin 3. fıkralarıdır. Bu ortak hüküm şöyledir⁸:

“I. fıkrada öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya hanel getirmeyecektir.”

Bu hükümler katıyetle uygulanması gereken belirli yasaklar ve yükümlülüklerden ziyade, açık-uçlu bir takım davranış kuralları getirmektedir⁹. Özellikle nihai bir anlaşmayı tehlikeye atacak veya engelleyecek davranışlardan kaçınılması bir davranış yükümlülüğü olarak bu hükümlerde¹⁰, her birinin ilgili oldukları alanlar bağlamında, tanımlanmış durumdadır. Bu çalışmada bu hükümlerin yaratmış oldukları hukuksal rejim ele alınacaktır. Hükümlerle getirilen

⁵ Separate Opinion of Judge Paik, Ghana v. Côte d’Ivoire Judgment, s. 2, para. 3.

⁶ BIICL Report, s. 13.

⁷ Tanaka, Unilateral Exploration and Exploitation, s. 315.

⁸ Hükümün metnini bu kaynaktan aynen alıntılıyorum; Aydoğan Özman, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/denizhukuku.pdf> (Erişim Tarihi: 06.11.2018).

⁹ Separate Opinion of Judge Paik, Ghana v. Côte d’Ivoire Judgment, s. 2, para. 4; Yiallourides, Oil and Gas Development, s. 60.

¹⁰ Tanaka, Guyana/Suriname Arbitration, s. 31.

yükümlülüklerin ne olduğu saptanmaya çalışılacaktır. İncelemenin ilk safhasını, söz konusu *hükümlerin yaratılması* safhasındaki Devlet uygulama ve açıklamaları oluşturacaktır. Hazırlık çalışmaları bize genel olarak yaratılmak istenen hukuki yapının önemli özelliklerini verecektir. Burada eklemek gerekir ki bu hükümler yapılageliş hukukunun yeniden ifadeleri, kodifiye edilmiş halleri değildir. Bilakis, uluslararası hukukun ilerlemeci bir kodifikasyonudur, yani yapılageliş kaynaklı olmayan akdi hükümler ve yükümlülüklerdir.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

BMDHS'nin hazırlanması süreci uzun yıllar süren bir çalışmayı gerektirmiştir. İlk başlarda, çalışmamızda incelediğimiz konu hakkında herhangi bir hüküm ileri sürülmüş değildir. Bu konuda ilk teklifte bulunan devlet Hollanda olmuştur. Buna göre¹¹:

“Anlaşma sağlanıncaya kadar, Devletlerin hiç biri her Devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlara en yakın noktalardan eşit uzaklıkta bulunan hattın ötesinde deniz alanları kuramaz”.

Bu teklifin içermekte olduğu dil bazı Devletler için problemlidir. Bu Devletler eşit uzaklık veya ortay hattı bir ilke olarak benimsemeyen ve fakat sadece bir sınırlandırma tekniği olarak yorumlayan devletlerdir¹². Teklif ile ilgili dikkat çekici olan husus ise sahip olduğu dilin yasaklayıcı/sınırlayıcı özellikte olmasıdır. Aynı özelliği koruyan, ancak eşit uzaklık gibi tartışmalı terimleri içermeyen bir başka teklif ise bu teklifi takip etmiştir. Hollanda teklifinden sonraki bu teklif İrlanda'dan gelmiştir. Buna göre, anlaşma sağlanıncaya kadar devletlerin hiçbiri, üzerinde iyi niyetle bir başka Devlet tarafından da hak iddia edilen alanlarda arama ve faydalanma faaliyetleri yapmak yetkisine sahip olamayacaktır¹³. Bu yasağın istisnası da düzenleme teklifi içinde mevcuttur. Buna göre, diğer Devlet rızası varsa ancak bu durumda faaliyetlerde bulunmanın önü açıktır¹⁴.

¹¹ Lagoni, s. 350; Yiallourides, Oil and Gas Development, s. 67-68.

¹² Lagoni, s. 350.

¹³ Van Logchem, s. 180.

¹⁴ Lagoni, s. 350.

İrlanda ve Hollanda Devletleri'nin teklifleri daha ziyade yasaklayıcı/engelleyci mahiyette öneriler olmuştur. 1974 senesindeki bu önerileri 1976 senesinde çalışmalar kapsamında yeni bir öneri takip etmiştir¹⁵. Bu teklif “anlaşma veya çözüm sağlanana kadar, ilgili devletler geçici düzenlemeler yapacaktır” hükmünü bünyesinde barındırmaktadır. Böylelikle, tartışmalarda ilk kez “geçici düzenlemeler” kayıtlara geçmiştir¹⁶. Burada önemli olan husus, tüm faaliyetleri toptan yasaklayan bir yaklaşımın benimsenmemiş olmasıdır. Bu son teklif ciddi bir destek görürken, önemli bir itirazı da tetiklemiştir. Örnek vermek gerekirse, İspanya tekrar yasaklayıcı bir dilin benimsenmesini teklif etmiştir. Aynı şekilde, Papua Yeni Gine de tüm ekonomik faaliyetlerin uyuşmazlık konusu alanda yasaklanmasını öngören bir öneri sunmuştur¹⁷.

Bu iki ayrı yaklaşımın birleştirildiği *uzlaştırıcı* özellikte bir metin Fas Devleti tarafından 1978 yılında sunulmuştur. Bu metin, bir anlaşma veya çözümün bulunmasına kadar, ilgili Devletlerin nihai çözümü herhangi bir şekilde engelleyecek, uyuşmazlığı ağırlaştıracak her türlü tedbirden kaçınacaklarını ve uyuşmazlık konusu alanlarda karşılıklı olarak kabul edilebilir, geçici düzenlemelere ulaşmaya çalışacaklarını öngörmektedir¹⁸. Bu teklifin zorunlu davranış yükümleyen “tedbirlerden kaçınma” kısmı Nisan 1979'da Hindistan, Irak ve Fas Devletleri ortak teklifi ile metinden çıkarılmıştır¹⁹.

Bu teklife göre:

“Anlaşma veya çözüme kadar, ilgili Devletler, bir işbirliği ruhu içinde, serbestçe geçici düzenlemelerde bulunacaklardır. Buna uygun olarak, geçiş dönemi boyunca durumu ağırlaştıracak veya her iki Devletin menfaatlerini tehlikeye düşürecek faaliyet veya tedbirlerden kaçınacaklardır.

Bu düzenlemeler, karşılıklı kısıtlama veya izin verme mahiyetinde olsalar da sınırlamaya iliş-

¹⁵ Yiallourides, Oil and Gas Development, s. 68.

¹⁶ Yiallourides, Oil and Gas Development, s. 68.

¹⁷ Van Logchem, s. 180.

¹⁸ Lagoni, s. 352.

¹⁹ Lagoni, s. 353.

kin nihai çözüm üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmayacaktır.”

Bu son teklif delegasyonların çoğunluğu tarafından memnuniyetle karşılanmış ve 74 ve 83. maddelerin ortak 3. fıkrasının temelini oluşturmuştur²⁰. Bu benimsemenin en önemli nedeni Lagoni’ye göre, Devletlerin, sürmekte olan bir sınırlandırma boyunca bazı geçici tedbirlerin gerekliliğini idrak etmiş olmalarıdır²¹.

Hükümlerin bu şekilde ortaya konması, geçici tedbirlerin yapılmasına ilişkin özendirici yaklaşım ile bazı faaliyetlerin yasaklanmasına ilişkin kısıtlayıcı yaklaşımın bir uzlaştırma metninde birleştirildiğini göstermektedir. Bu maddeler ile iki ayrı amaç güdülmektedir: geçici uygulamaların kabul edilmesinin desteklenmesi ve uyuşmazlık konusu alanda bazı faaliyetlerin yasaklanması. Bu iki ayrı amaçtan, birbirleriyle yakından ilgili ama öz itibarıyla iki farklı yükümlülük ortaya çıkmaktadır²²: Uygulamaya ilişkin geçici düzenlemeler yapmak için her türlü çabayı göstermek ile nihai anlaşmayı tehlikeye atmamak veya engellemek için, geçiş dönemi boyunca, her türlü çabayı göstermek.

GEÇİCİ DÜZENLEMELER

İki maddede de tekrarlanan söz konusu 3. fıkra gereğince, anlaşmazlığın tarafları için, uygulamaya ilişkin geçici mahiyette bazı kararlar alma konusunda *her türlü çabayı gösterme* yükümlülüğü söz konusudur²³. Ortak 3. Fıkra ile yaratılan hukuki durumu ilk inceleyen yargılama makamı olan²⁴ Guyana Surinam Tahkim Heyeti Kararı’nda da ifade edildiği üzere bu yükümlülük söz konusu fıkra tarafından yaratılan ilk hukuki yükümlülüktür²⁵. Karar’a göre bu hükmün amacı “sınırlandırmaya kadar, uyuşmazlığın konusunu oluşturan alanların geçici olarak kullanılmasının yolunu açacak olan geçici rejim ve tatbiki tedbirlerin” alınmasını sağlamaktır²⁶. Bu tip düzenlemeler (arrangements) BMDHS’nin

²⁰ Lagoni, s. 353; Yiallourides, Oil and Gas Development, s. 69.

²¹ Lagoni, s. 353; aynı görüşte bkz. van Logchem, s. 176.

²² Ermolina/Yiallourides, s. 1; Ghana v. Côte d’Ivoire Judgment, s. 170, para. 626; Separate Opinion of Judge Paik, Ghana v. Côte d’Ivoire Judgment, s. 1, para. 2; Tanaka, Unilateral Exploration and Exploitation, s. 315; van Logchem, s. 176.

²³ BIICL Report, s. 13; Tanaka, Unilateral Exploration and Exploitation, s. 315.

²⁴ Van Logchem, s. 176.

²⁵ Guyana v. Suriname Award, s. 130, para. 460.

²⁶ Guyana v. Suriname Award, s. 130, para. 460.

deniz ve okyanusların kaynaklarının hakkaniyete uygun ve verimli bir şekilde kullanılması amacının gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır, hükmün ana amacı da budur²⁷. Hüküm, Karar'a göre, yoruma açık bir mahiyetteymiş gibi görünse de aslında taraflar için "iyi niyetle müzakerelerde bulunma" yükümlülüğü yaratmaktadır²⁸.

İyi Niyetle Müzakerelerde Bulunma Yükümlülüğü

İlgili Devletler geçici düzenlemeler yapmak, geçici mahiyette anlaşmaya ulaşabilmek için her türlü çabayı gösterme yükümü altındadır. Bu, bağlayıcı olmayan bir tavsiye değildir. Bilakis, uyulması zorunlu olan bir hukuk kuralıdır. Burada, zorunlu olarak bir anlaşma ile sonuçlanması gereken müzakereler söz konusu değildir. Tartışılmaz biçimde, Devletlere müzakerelerde bulunma yükümü yaratılmıştır. Dikkat edilmelidir ki burada bir "davranış yükümü" mevcuttur. Bir deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığının taraflarının iyi niyetle²⁹ ve uzlaşmacı bir yaklaşımla³⁰, ana sınırlandırma müzakeresinden önce ve/veya bağımsız olarak, müzakerelerde bulunması hükmün hazırlayıcılarının da istediği bir durumdur³¹. Bu müzakerelerin anlamlı olması şarttır³². Yani sadece *şekli anlamda* masaya oturulması, yükümlülüğün yerine getirilmesi anlamına gelmemektedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın da ifade ettiği üzere, bir tarafın diplomatik müzakerede sadece kendi ulusal konumunu tekrarlaması ve bundan herhangi bir şekilde sapmayı bir ihtimal olarak dahi görmediğini gösterecek şekilde davranması, iyi niyetle müzakerelerde bulunma kuralının ihlali anlamına gelecektir³³. Bununla beraber, tarafların bir anlaşma ile masadan kalkmaları zorunluluğu bulunmamaktadır. Davranış kuralı/yükümlülüğü ile kastedilen budur. Devletlerin anlaşma ihtimalini dışlamadan, iyi niyetle müzakeresi yeterli ve gereklidir.

²⁷ Lagoni, s. 354.

²⁸ Guyana v. Suriname Award, s. 130, para. 461; Tanaka, Unilateral Exploration and Exploitation, s. 315.

²⁹ Cameroon/Nigeria Case, para.244.

³⁰ BIICL Report, s.13; Eze, s. 100.

³¹ Milano/Papanicolopulu, s. 613; Guyana v. Suriname Award, s. 130, para. 461; Tanaka, Unilateral Exploration and Exploitation, s. 315; Yiallourides, Oil and Gas Development, s. 70.

³² Yiallourides, Oil and Gas Development, s. 70.

³³ Lagoni, s. 356.

Gana/ Fildişi Sahili Kararı'nda davaya bakan Özel Daire, taraflar arasındaki müzakerelerin altı yılı aşan bir süre devam etmiş olmasını hukuka aykırı olarak görmemiştir. Özel Daire'ye göre, Fildişi Sahili bu toplantıların *anlamsız* olduğuna dair herhangi bir delil getirebilmiş değildir. Ayrıca, Gana'nın kendisi hakkında daha avantajlı gördüğü statükoyu korumak konusunda takındığı diplomatik tavır, iyi niyetle müzakere etme yükünün ihlali değildir. Aynı şekilde Gana'nın, müzakerelerin ilk aşamalarında tarafların yargı yoluna başvurmasına engel olması da kötü niyet delili olarak değerlendirilmemiştir³⁴.

Özel Daire, bu yükümlülüğün bir sonuç tekeffülü olarak görülemeyeceğini, burada sadece bir davranış yükümlülüğünden bahsetmek gerektiğini, sırf bir tarafın beklemiş olduğu sonucun müzakereler sonucunda yaratılamamasının bir ihlalin varlığına neden olmayacağını ifade etmiştir³⁵.

Tarafların masadan anlaşma ile kalkması elbette istenen bir sonuçtur. Burada ifade edilmelidir ki anlaşmanın resmi bir andlaşmaya dönüştürülmesi şart değildir. Taraflar geçici mahiyetteki, yani ana sınırlandırma uyuşmazlığının çözülmesine kadar geçerli olabilecek andlaşmalar yapmakta tamamen serbesttirler³⁶. Bununla beraber, resmi olmayan modus vivendi gibi yollarla da istenen sonuca ulaşılmış olacaktır³⁷. Şekli anlamda andlaşma yahut daha pratik bir başka yol ile elde edilen uzlaşma içeriği hakkında da herhangi bir zorunlu unsur mevcut değildir. Taraflar verimli ve hakkaniyete uygun kaynak kullanımının yolunu açacak her türlü adım konusunda uzlaşma sağlamış olabilirler³⁸. Önemli olan; iyi niyetle müzakere etmek, çözüm için çaba sarf etmek ve sonrasında da eğer mümkün olabilirse, belli bazı konularda uyuşabilmektir. Dikkat edilmelidir ki burada hukuken zorunlu olan ilk kısım, yani iyi niyetle müzakerelerde bulunması. Ancak hükmün nihai amacı gereği esas istenen geçici anlaşmalar yoluyla hem uzlaşma kültürünün beslenmesi hem de nihai olarak sınırlandırma uyuşmazlığının çözümüne katkı sağlayacak bir takım önlemlerin alınmasıdır. Şu da var ki geçici anlaşma kısmında alınan kararlar tarafların esas sınırlandırma uyuşmazlığına ilişkin ulusal konularına hanel getirmez. Örnek vermek gerekirse, tarafların geçici olarak benimsemiş oldukları ve bir modus vivendi'ye daya-

³⁴ Ghana v. Côte d'Ivoire Judgment, ITLOS, s. 165-166, para. 604.

³⁵ Ghana v. Côte d'Ivoire Judgment, ITLOS, s. 165-166, para. 604.

³⁶ BIICL Report, s. 14.

³⁷ Milano/Papanicolopulu, s. 614.

³⁸ Milano/Papanicolopulu, s. 614.

nan, tarafların petrol arama bölgelerini bir süreliğine tanzim eden bir tatbiki deniz hattı; Devletlerin sahip oldukları taleplerin, ki bunlar geçici olarak üzerinde anlaşılardan çok daha fazlasına da ilişkin olabilir, hukukiliği veya hakkaniliği hakkında hiçbir şey söyleyemeyecektir³⁹.

Geçici düzenlemelere ilişkin müzakereler sonucunda, taraflar arasındaki uyuşmazlığın konusunu oluşturan deniz alanlarında herhangi bir arama ve faydalanma faaliyetinden kaçınma konusunda bir uzlaşma da oluşabilir. Bu, ilk bakışta, deniz alanlarının hakkaniyete uygun ve verimli kullanımı amacıyla uyuşmaz bir karar gibi görünmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki böylesi bir temkin anlaşması sonucunda sınırlandırmanın tamamlanması için uygun koşullar sağlanması için olumlu bir atmosfer sağlanmasına katkı sağlanabilecek ve hatta sürecin hızlanmasına neden olunabilecektir. Bu da söz konusu kaynakların zamansal anlamda daha hızlı bir şekilde işlenmesinin yolunu açacağından amaçsal yoruma ters düşmeyen bir adım atıldığı sonucuna ulaşmak gerekmektedir.

BMDHS'nin 74 ve 83. maddelerinin ortak 3. fıkrası hükmünün ilgili olduğu alanlar, hiç şüphe yoktur ki Devletlerin haklarında uyuşmazlık yaşadığı, farklı görüşlere sahip oldukları deniz alanlarıdır⁴⁰. Dolayısıyla, bu alanlar dışındaki alanların müzakere konusu yapılmasına lüzum bulunmamaktadır. Ancak güven artırıcı önlemler olarak veya sırf bir çözüm fırsatının yaratılması ile başka bazı alanlar hakkında da müzakerelerde bulunmasının önünde herhangi bir engel mevcut değildir ve fakat bu durum konumuzla ilgili değildir.

Geçici Düzenlemelerin Mahiyeti

Konumuzla daha yakından ilgili olan husus, gösterilen çabalar sonucunda elde edilen uzlaşmanın mahiyetidir. Elbette, bu uzlaşma söz konusu deniz alanına ilişkin farklı veya çelişen görüşlere sahip en az iki devlet arasında olmalıdır⁴¹.

Ulaşılan uzlaşma "tatbiki" mahiyettedir⁴². Bunlar alanın ve alandaki kaynakların kullanılmasına ilişkin pratik kararlardır ve hukuken tarafların esas

³⁹ Guyana v. Suriname Award, s. 131, para. 461.

⁴⁰ Lagoni, s. 356.

⁴¹ Lagoni, s. 358.

⁴² Lagoni, s. 358.

sınırlandırma uyuşmazlığına ilişkin herhangi bir etkileri mevcut değildir⁴³. Unutulmamalıdır ki bunlar geçici tedbirlerdir. Dolayısıyla etkileri itibariyle, kural olarak, amacıyla sınırlı düzenlemeler olarak nitelendirilmelidir. Amacın ötesine taşınacak şekilde yorumlanmaları mümkün değildir. Bu geçici mahiyetteki tedbirler ise, tanımları gereği, alan üzerindeki egemen hakları hangi tarafın hukuka uygun olarak kullanabileceğini belirleyen, bu konuda münhasır hak sahipliğini belirleyen esas sınırlandırma hakkında belirleyici olamaz⁴⁴.

Bu tedbirlerin bir uzlaşma içinde karara bağlanmasını takiben, tarafların esas sınırlandırma konusunda anlaşamaması durumunda, özellikle de geçici tedbirlerin *resmi bir andlaşma* ile belirlendiği hallerde, anlaşmanın geçiciliğinin arka plana atılması söz konusu olabilir. Bu hallerde elbette taraflar söz konusu andlaşmadan çekilme veya andlaşmayı feshetme hakkına sahip olabilirler⁴⁵. Fakat bu durumu bütün uyuşmazlık hallerine otomatik olarak teşmil etme durumumuz kesin olarak mevcut değildir. Geçici tedbirlere ilişkin anlaşma veya uzlaşmalar kazanılmış hak yaratma potansiyeline sahip değildir⁴⁶. Aynı şekilde, bu geçici tedbirlerin *estoppel* etkisi de mevcut değildir⁴⁷. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bu sonuç, bu tedbirlerin esas sınırlandırmaya ilişkin taraf tezleri üzerinde etkisinin bulunmaması haliyle de uyumlu bir yorumsal sonuçtur.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, geçici bir takım düzenlemeler öngören ve tedbirler alan belgenin Uluslararası Hukuk anlamında bir andlaşma olması zorunluluğu bulunmamaktadır⁴⁸. Meselelerin elbette resmi andlaşma yoluyla halli mümkündür ve burada tarafların bağlanma iradesinin mevcudiyeti ve mahiyetine bakmak gerekecektir. Tarafların ellerinde mevcut bir metin varsa, bu metnin içeriğine bakılmalıdır⁴⁹.

⁴³ Lagoni, s. 358.

⁴⁴ Guyana v. Suriname Award, s. 131, para. 461.

⁴⁵ Lagoni, s. 358-359.

⁴⁶ Lagoni, s. 359.

⁴⁷ Lagoni, s. 359.

⁴⁸ BIICL Report, s. 18.

⁴⁹ BIICL Report, s. 18.

Geçici Düzenleme Türleri

Bu geçici düzenlemelerin ve bunlarla üzerinde anlaşma sağlanan geçici tedbirlerin ne olması gerektiği yönünde zorunlu bir tipoloji mevcut değildir⁵⁰. Bununla kast edilen, şu veya bu tedbirlerin alınması şarttır şeklinde bir zorunluluk bulunmamasıdır. Kaldı ki böylesi bir empoze edilen çözümler listesi, hukuki metnin amacıyla da uyuşmaz görünmektedir. BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerinin ortak 3.fıkrası, bir davranış yükümlülüğü öngörmektedir. Sırf, iyi niyetle yürütülen ve fakat sonucunda herhangi bir anlaşmaya ulaşılamayan durumlarda dahi bu kuralın aradığı yükümlülük yerine getirilmiş sayılırken; meseleyi bundan daha ileri noktaya taşımak, belli bazı anlaşma modalitelerini zorunlu gibi göstermek bir aşırı yorum örneği olarak görülmelidir.

Uygulamada en çok karşılaşılan geçici düzenlemeler ise geçici bir sınır/hattın (provisional boundary) belirlenmesi ve ortak geliştirme (joint development) faaliyetleridir⁵¹.

74 ve 83. maddelerin ortak 3. fıkrası bağlamında geçici bir sınırın/hattın belirlenmesine verilebilecek en iyi örneklerden birisini Cezayir ve Tunus Devletleri arasında 2002 senesinde tespit edilen hat oluşturmaktadır⁵². Bir başka örnek ise İrlanda ve Birleşik Krallık arasında gerçekleştirilmiştir. Bu geçici düzenlemeye ilişkin anlaşma 2001 yılında sonuçlandırılmış ve meselenin, kesin sınırı çizen bir anlaşma vasıtasıyla nihai olarak çözümlendiği 2013 yılına kadar da yürürlükte kalmıştır⁵³.

Geçici olarak bir sınırın belirlenmesinin yanı sıra tarafların ortak idare etme/geliştirme konusunda da anlaşma yoluna gittikleri gözlemlenmektedir. Genel olarak üzerinde uzlaşmış tek-tip bir tanımlanmamakla beraber⁵⁴ bu anlaşmalar, egemenliğine veya aidiyetine ilişkin anlaşmazlık yaşanan alanlarda, anlaşmazlığın tarafları olan Devletlerin petrol gibi doğal kaynakları işbirliği içinde geliştirmelerini sağlayan anlaşmalardır⁵⁵. Bu tip anlaşmalarda taraflar söz konusu alanın idaresi, kullanımı ve elde edilen gelirlerin paylaşımına ilişkin

⁵⁰ BIICL Report, s. 14; Lagoni, s. 260.

⁵¹ BIICL Report, s. 14.

⁵² BIICL Report, s. 14.

⁵³ BIICL Report, s. 14-15.

⁵⁴ Marshall, s. 141.

⁵⁵ Marshall, s. 141-142; Onele, s. 3.

kararlar almakta ve bunları uygulamaktadır⁵⁶. Uygulamada, nihai çözüm içeren sınırlandırma anlaşmasından önce yürürlüğe giren 20'den fazla örnek olduğu ifade edilmektedir⁵⁷. Nijerya ve Sao Tome Devletleri arasında böylesi bir ortak geliştirme anlaşması imzalanmıştır⁵⁸. 2001 yılında imzalanan anlaşmanın Diba-cesi'nde, BMDHS'nin 74. maddesinin 3. fıkrasına açıkça atıf yapılmakta ve bu düzenlemenin ilerideki sınırlandırma anlaşması üzerinde herhangi bir etkisi olmayacağı da hükme bağlanmaktadır⁵⁹. Anlaşmanın 45 yıllık bir geçerlik süresi öngörülmüştür. Böylesi uzun sayılabilecek bir sürenin tespit edilmiş olmasının amacının, ekonomik kaygılarla problemleri bir deniz alanına yatırım yapmaktan kaçınması muhtemel görünen şirketlerin aradığı emniyeti sağlamak olabileceği ifade edilmektedir⁶⁰.

İyi niyetle müzakerelerde bulunma yükümlülüğü, maddenin hazırlık çalışmalarında ortaya çıkan iki yaklaşımdan özendirici yaklaşımın etkisiyle düzenlemeye eklenmiştir. Düzenlemenin son halinin etkilendiği yaklaşım sadece özendirici yaklaşım olmamıştır. Kısıtlayıcı/yasaklayıcı yaklaşım da düzenleme üzerinde etki sahibi olmuştur. Bu etki kendisini taraflara yüklenmiş bulunan karşılıklı temkin (mutual restraint) yükümlülüğü ile belli etmektedir⁶¹.

KARŞILIKLI TEMKİN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerinin ortak 3. fıkrasının düzenlemiş olduğu diğer yükümlülük ise "nihai anlaşmaya ulaşılmasını tehlikeye düşürmek veya engellemek" için her türlü çabayı sarf etmektir⁶². Burada da söz konusu olan, bir davranış yükümlülüğüdür. Bu düzenleme ile ilgili Devletlerin her faaliyeti yasaklanmak istenmiş değildir. Burada, Devletlerin uyuşmazlığın konusunu oluşturan deniz alanları içinde, nihai anlaşmaya ulaşılmasını etkileyecek mahiyetteki faaliyetleri ile ilgili bir yasaklama söz konusu değildir⁶³.

⁵⁶ BIICL Report, s. 15.

⁵⁷ Onele, s. 4.

⁵⁸ BIICL Report, s. 15.

⁵⁹ BIICL Report, s. 15.

⁶⁰ BIICL Report, s. 15.

⁶¹ Tanaka, Unilateral Exploration and Exploitation, s. 316.

⁶² Guyana v. Suriname Award, s.131, para. 465; Lagoni, s. 362; Milano/Papanicolopulu, s. 616; Yiallourides, Oil and Gas Development, s. 72.

⁶³ Guyana v. Suriname Award, s. 132, para. 465.

Burada aynı şekilde tek taraflı yararlanma da *tamamen* yasaklanmış değildir⁶⁴. Burada taraf Devletler için öngörülen yükümlülük, zaten zor olan bir durumu daha da karmaşık hale getirmekten kaçınmaları yükümlülüğüdür⁶⁵. Tarafların karşılıklı olarak temkin sergilemeleri beklenmektedir, bu bölümün spesifik olarak öngördüğü budur⁶⁶. Bununla beraber, temkinli yaklaşmak ve bir anlamda gerilimi arttırmamak için Devletlerin hangi eylemlerden kaçınmaları gerektiğinin yorum yoluyla somutlaştırılması gereklidir; çünkü düzenlemede herhangi bir faaliyet türü yasak olarak betimlenmiş değildir.

Uygulamada ortaya çıkan ikili bir ayırım bize yol gösterici mahiyettedir. Guyana/Surinam Tahkim Kararı'nda da belirtildiği üzere, deniz çevresinde kalıcı fiziksel değişiklik yaratmayan tek taraflı faaliyetler hükmün yasaklamadığı faaliyetler olarak görülmelidir⁶⁷. Hakem Heyeti'ne göre bu, kendisinden önceki olaylarda ortaya çıkmış ve geliştirilmiş bir ayırımdır. Yunanistan-Türkiye Davası'nda Uluslararası Adalet Divanı, tartışmalı deniz alanı kapsamında yapılabilecek faaliyetleri ikiye ayırmıştır: Bir tarafta etkileri itibariyle geçici faaliyetler ve diğer tarafta da etkileri itibariyle diğer Devletin haklarına geri döndürülemez zarar verecek olan faaliyetler⁶⁸. Çevresel etkisi kalıcı olan dolayısıyla diğer Devletin hak ve menfaatlerine kalıcı zarar verecek faaliyetler arasında doğal zenginliklerin kazılar yoluyla aranması faaliyeti sayılmalıdır⁶⁹. Buradaki davranış yükümlülüğünün, etkileri geri döndürülemez olan faaliyetleri dışlayan bir yükümlülük olarak görülmesi kanaatimizce doğru bir yorumdur. Başka bir yargılama faaliyeti bağlamında Yargıç Paik'in de ifade ettiği üzere, burada esas olarak sonuca-bağımlı bir süreçten bahsedilmektedir⁷⁰ ve geri döndürülemez bir şekilde doğal kaynaklara etki eden, bunları azaltan veya tüketen faaliyetler bunların her halükarda bir örneğini oluşturmaktadır. Burada bu faaliyetlerin özellikle ifade edilir hale gelmesinin sebebi, bu faaliyetlerin altında yatan ve hakkaniyeti ve hakkaniyete uygun paylaşımı dikkate almayan Devlet iradesidir. Sınırlandırma sonucunda diğer tarafın alanına dahil edilebilecek olan MEB veya Kıta

⁶⁴ Lagoni, s. 362; Separate Opinion of Judge Paik, Ghana v. Côte d'Ivoire Judgment, s. 2-3, para. 5.

⁶⁵ BIICL Report, s. 19.

⁶⁶ Lagoni, s. 362.

⁶⁷ Guyana v. Suriname Award, s. 132, para. 467; van Logchem, s. 177.

⁶⁸ Aegean Sea, Interim Protection Order, I.C.J. Reports 1976, s. 3, para. 30'dan aktaran Guyana v. Suriname Award, s. 132, para. 468.

⁶⁹ Eze, s. 98; Onele, s. 3.

⁷⁰ Separate Opinion of Judge Paik, Ghana v. Côte d'Ivoire Judgment, s. 3, para. 6.

Sahanlığı üzerinde, diğer Devletin sahip olduğu münhasır hakları dikkate alınmayan bir Devletin elbette sınırlandırma için öngörülen uzlaşma havasına katkı sağlaması imkansız görünmektedir.

UAD'ın söz konusu Yunanistan-Türkiye Davası kararında da belirttiği üzere, sismik araştırmalar bu hükmün uygulama alanı dışında tutulmalıdır; çünkü herhangi bir kalıcı ve geri döndürülemez zararın bu faaliyetler sonucu ortaya çıkması beklenemez⁷¹. Sismik araştırmalardan farklı olarak, deniz yatağına veya altına kalıcı zarar verecek faaliyetler arasında söz konusu alanda tesis inşa etme ve kazılarda bulunma sayılmalıdır. Şu da var ki, tarafların, iyi niyetle müzakere etme yükümünü yerine getirmeleri ve bunun sonucunda bir anlaşmaya ulaşmaları halinde, tarafların belli bazı faaliyetlere, uyuşmazlık konusu alanın tümünde veya belli bölgelerinde izin vermeleri mümkündür. Böyle bir durumda, özü itibarıyla uygulamada geliştirilmiş olan geri döndürülemez zararlara neden olacak faaliyetlerin de gerçekleştirilmesi hukuka uygun hale gelecektir. Kural olarak hüküm ile kaçınılması gereken faaliyet olarak tanımlanması şart olan bu faaliyet türleri, sırf tarafların karşılıklı anlaşması neticesinde gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. Böylesi bir durumda elbette bu faaliyetlere girişilmesi, uyuşmazlığı daha kötü hale getirmeme amacıyla temkinli davranma yükümünün ihlali olarak nitelendirilemez⁷².

Lagoni benzer bir yükümlülüğün Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin⁷³ 18. maddesi ile getirildiğini hatırlatmaktadır⁷⁴. Bir andlaşmanın yürürlüğe girmesinden önce, bu andlaşmanın konu ve amacını ortadan kaldırmama yükümünü düzenleyen bu maddeye göre “Bir Devlet, ... bir andlaşmanın konu ve amacını ortadan kaldıracak hareketlerden kaçınmak mecburiyetindedir”⁷⁵.

İlginç olan, bu hükmün hazırlık çalışmaları sırasında Waldock'un, “deniz alanlarının sınırlandırılması amacıyla andlaşma yapmak amacıyla müzakereler yürüten Devletlerin söz konusu alandaki mineral zenginlikleri bu süreç de-

⁷¹ Sismik doğal kaynak araştırmalarının ve etkilerinin detaylı bir anlatımı için bkz. Yiallourides, s. Protecting and preserving, s. 145-150.

⁷² Guyana v. Suriname Award, s. 132, para. 468.

⁷³ Vienna Convention on the Law of Treaties, Vienna, 23 May 1969, U.N.T.S., Volume 1155, s. 331-352.

⁷⁴ Lagoni, s. 363.

⁷⁵ Kullanılan madde metni çevirisi için bkz. için bkz. Viyana Andlaşmalar Hukuk Sözleşmesi, <http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/Viyana_69.pdf> (Erişim Tarihi: 05.11.2018)

vam ederken tüketmiş olmaları” örneğini vermesidir⁷⁶. Burada önemli olan, söz konusu düzenlemelerin ortak noktasının konu edindikleri hallerin bir özelliğinden kaynaklanmasıdır. Bu da ilgili Devletlerin hak ve menfaatlerinin özellikle ihlal edilmelerinin kolay ve mümkün olmasıdır. Elbette, ortak 3. fıkra ile özel bir temkin yükümü yaratılmaktadır. Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin müzakerelerde uygulanmak için ayrıca yaratılmış bir hukuk kuralıdır ve hukukun yeniden ifadesi olarak görülemez. Bilakis burada sözleşme kaynaklı, yani doğrudan sözleşme hükmünden kaynaklanan bir yükümlülük mevcuttur. Bu yükümlülük anlaşmazlığı sona erdirmek için yürütülen müzakerelerden önce, aslında Devletlerin, çelişme halinde bulunan iddialarının varlığının anlaşılmasından itibaren ortaya çıkan bir yükümlülük olarak değerlendirilmelidir⁷⁷. Ortada bir anlaşmanın veya uzlaşmanın olması şart koşulmuş değildir, bu yükümlülük varlığı bir anlaşmaya bağlı da değildir.

Aynı şekilde, bu davranış yükümü Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahaneliği uyuşmazlıklarında uygulama bulacak bir hükümdür. Bu deniz alanlarının özellikleriyle ilgili olmayan kullanımlarda uygulamama bulmaması ve fakat yalnızca bu alanların sahiplerinin kullanması mümkün olan haklar bağlamında ilgili görülmesi gereklidir. Demek istediğimiz, kıyı devletinin münhasıran kullanması gereken haklar dışında değerlendirilecek hak ve özgürlükler bu hükmün uygulama alanı dışındadır⁷⁸. Bu haklardan yararlanılması sırasında kural olarak herhangi bir “tehlikeye düşürmeme veya engellememe” yükümlülüğünden bahsedemeyiz. Elbette, Uluslararası Hukukun diğer kaynak ve kurallarıyla uyumlu olarak bu haklardan yararlanılması gerekir ve ilgili mevzuat ile öngörülmuş sınırlamalar uygulama bulacaktır. Bununla beraber, örneğin seyrüsefer ile ilgili haklarını kasten ve aşikâr bir biçimde kötüye kullanan uyuşmazlık tarafı bir Devletin, aynı zamanda nihai anlaşmayı engelleyici bir faaliyette bulunduğu bahsetmek gerekmektedir. Böylesi bir faaliyetin nihai anlaşmayı tehlikeye atması sebebiyle, 3. fıkra hükmünün bir ihlali olarak değerlendirilmesi doğru olacaktır. Burada her hal ve şartta önemli olan, Devletlerin nihai bir anlaşmayı tehlikeye düşürmemeleri veya engellememeleridir⁷⁹. Çevresel değer ve kaynaklara kalıcı zarar verici mahiyetteki her türlü eylemi, bir geçici tedbirler hakkındaki anlaşmanın yokluğu halinde elbette, bu yükümlülüğün ihlali olarak

⁷⁶ Örneği Lagoni’ye borçluyum; Lagoni, s. 363.

⁷⁷ Lagoni, s. 364; Tanaka, *Unilateral Exploration and Exploitation*, s. 316.

⁷⁸ Lagoni, s. 364.

⁷⁹ Lagoni, s. 365.

değerlendirmek gerekir. Aynı şekilde, geçici tedbirler öngören tatbiki bir anlaşma yoluyla, doğal kaynaklara geri döndürülemez etkileri olabilecek kararların meşru hale gelmesi mümkündür. Burada, tarafların elde ettikleri uzlaşma bu sonucu yaratmaktadır. Mevcut bu uzlaşma ile çevreye kalıcı zarar verecek faaliyetlerin nihai anlaşmayı tehlikeye atmayacağı taraflarca kabul edilmektedir.

SONUÇ

BMDHS'nin 74 ve 83. Maddelerinin 3. Fıkrası, BMDHS'nin hem temel bir normu olan uzlaşmayı sağlama amacına hem de doğal kaynakların pratik kullanımın önünü açma amacına hizmet etmektedir⁸⁰. Bu ortak düzenleme ile Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahaneliği deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıkların tarafı olan Devletlere iki ayrı davranış yükümlülüğü getirilmiştir. Bunlar, uyuşmazlığı tamamen çözecek bir anlaşmaya kadar geçici tedbirler öngören düzenlemeler yapmak için iyi niyetle müzakere etmek ve uyuşmazlığı daha da ağırlaştırarak bir anlaşmayı tehlikeye düşürmemek veya engellemektir. Burada özellikle ortaya çıkan husus *iyi niyetle* davranma alışkanlıklarının ve uzlaşma kültürünün bu düzenlemeler yoluyla desteklenmesidir. Bu konuda başarı sağlanması halinde uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında önemli bir kazanım elde edileceği değerlendirilmektedir. Aynı şekilde, deniz ve okyanuslardaki doğal zenginliklerin hakça paylaşılması ve verimli bir şekilde kullanılmasının da yolu açılacaktır.

Ayrıca, bu süreçte Devletlerin kendi iradeleriyle işbirliği imkânlarını araştırma ve geliştirmesi de desteklenmektedir. İlâveten, Devletlerin, gelecekteki bir çözümü imkânsız hale getirecek veya bunu tehlikeye düşürecek tek-tarafli eylemlerden kaçınmaları da şarttır. Diğer tarafın rızasının olduğu haller müstesna, uyuşmazlığın konusunu kısmen veya tamamen oluşturan bir deniz alanında tek tarafli eylemler ile deniz alanına, doğal zenginlik ve kaynaklara kalıcı zarar veren faaliyetlerin söz konusu olduğu hallerde bu ikinci yükümlülüğün ihlal edilmesi söz konusu olacaktır. Tarafların anlaşarak bu mahiyetteki faaliyetlere, söz konusu tartışmalı alanın tamamında veya belli bir kısmında izin vermesi ise mümkündür. Tarafların ayrıca, doğası gereği çevresel zarar oluşturmeyen, doğal kaynakları kalıcı olarak tüketmeyen sismik araştırmalar gibi faaliyetleri de yasaklamasının önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Önemli olan tarafla-

⁸⁰ Separate Opinion of Judge Paik, Ghana v. Côte d'Ivoire Judgment, s. 2, para. 3.

rın, ortak bir karar alarak meselenin barışçıl yollar ile çözülmesi konusunda çaba göstermesidir.

Bu çalışmada incelediğimiz ortak 3. fıkra, hızlı bir şekilde kontrolden çıkma potansiyeli taşıyan önemli anlaşmazlıklar ile ilgili olarak uzlaşma kültürünün ve atmosferinin yaratılmasını kendisine amaç edinmiştir. Kanaatimizce, Devletlerin kendi iradeleriyle çözüme yol açacak tedbirler üzerinde uzlaşmaları; sınırlandırmada hakkaniyete uygun sonuçlara ulaşılmasında, deniz yahut okyanusların doğal kaynaklarının hakkaniyete uygun ve verimli şekilde işletilmesinde en etkin yol olarak görülmelidir.

KAYNAKÇA

ERMOLINA, Natalia / Constantinos YIALLOURIDES. *State Responsibility for Unilateral Hydrocarbon Activities in Disputed Maritime Areas: The Case of Ghana and Côte d'Ivoire and its Implications*, <<http://site.uit.no/jclos/2017/11/23/state-responsibility-for-unilateral-hydrocarbon-activities-in-disputed-maritime-areas-the-case-of-ghana-and-cote-divoire-and-its-implications/>>, (Son Erişim Tarihi: 28.10.2018).

EZE, Nicholas Chinedu. *Rethinking Maritime Delimitation and Promoting Joint Development of Petroleum: The Nigeria-Sao Tome and Principe Joint Development Model*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, University of British Columbia, September 2011.

GHANA v. CÔTE D'IVOIRE. *Judgment, Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Ghana and Côte d'Ivoire in the Atlantic Ocean (Ghana/ Côte d'Ivoire)*, International Tribunal For The Law of The Sea (ITLOS), 23 September 2017, Case No. 23, <https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no.23_merits/C23_Judgment_23.09.2017_corr.pdf>.

GUYANA v. SURINAME AWARD. Award in the Arbitration Regarding the Delimitation of the Maritime Boundary between Guyana and Suriname Award of 17 September 2007, *Reports of International Arbitral Awards*, 17 September 2007, Volume XXX, 2012, s. 1-144, <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXX/1-144.pdf>, (Erişim Tarihi: 06.11.2018).

LAGONI, Rainer. “Interim Measures Pending Maritime Delimitation Agreements”, *The American Journal of International Law*, Volume 78, No. 2, April 1984, s. 345-368.

MARSHALL, Junaidu Bello. “Joint Development of Offshore Oil and Gas in the Gulf of Guinea: A Case of Energy Security for Nigeria and Cameroon”, *Journal of Law, Policy and Globalization*, Volume 32, 2014, s. 138-148.

MILANO, Enrico, Irini PAPANICOLOPULU. “State Responsibility in Disputed Areas on Land and at Sea”, *Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht*, Volume 71, 2011, s. 587-640.

ONELE, Joseph. “Revisiting Unilateral Exploitation of Mineral Resources in Disputed Water under United Nations Convention on the Law of the Sea: Any New Matter Arising?”, *Journal of International Dispute Settlement*, 2018, s. 1-14.

PAIK, Jin-Hyun. Separate Opinion of Judge Paik, *Judgment, Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Ghana and Côte d’Ivoire in the Atlantic Ocean (Ghana/ Côte d’Ivoire)*, International Tribunal For The Law of The Sea (ITLOS), 23 September 2017, Case No. 23, <https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no.23_merits/C23_Judgment_23.09.2017_SepOp_Paik_orig.pdf>, (Erişim Tarihi: 06.11.2018).

TANAKA, Yoshifumi. “The Guyana/Suriname Arbitration: A Commentary”, *Hague Justice Journal*, Volume 2 No. 3, 2007, s. 28-33.

TANAKA, Yoshifumi. “Unilateral Exploration and Exploitation of Natural Resources in Disputed Areas: A Note on the Ghana/ Côte d’Ivoire Order of 25 April 2015 before the Special Chamber of ITLOS”, *Ocean Development & International Law*, Vol.46, Issue 4, 2015, s. 315-330.

VAN LOGCHEM, Youri. “The Scope for Unilateralism in Disputed Maritime Areas”, (içinde). Clive H. SCHOFIELD, Seokwoo LEE, Moon-Sang KWON (Eds.), *The Limits of Maritime Jurisdiction*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2014, s. 175-197.

YIALLOURIDES, Constantinos. “Oil and Gas Development in Disputed Waters under UNCLOS”, *UCL Journal of Law and Jurisprudence*, Volume 5, Issue 1, April 2016, s. 59-86.

YIALLOURIDES, Constantinos. “Protecting and Preserving the Marine Environment in Disputed Areas: Seismic Noise and Provisional Measures of Protection”, *Journal of Energy & Natural Resources Law*, Volume 36 No. 2, 2018, s. 141-161.